

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Znanstveno vijeće za antropologijska istraživanja HAZU
Institut za hrvatski jezik
projekt *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*
Hrvatsko antropološko društvo

5. terminološki okrugli stol

Hrvatska terminologija u europskome kontekstu: (e-)rječnici, enciklopedije i baze

Zagreb, petak 27. listopada 2023. godine

Peti terminološki okrugli stol *Hrvatska terminologija u europskome kontekstu: (e-)rječnici, enciklopedije i baze* u organizaciji Znanstvenoga vijeća za antropologijska istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Instituta za hrvatski jezik i Hrvatskoga antropološkog društva održat će se u petak 27. listopada 2023. u Zagrebu.

ORGANIZACIJSKI ODBOR

akademik Pavao Rudan, počasni predsjednik Organizacijskoga odbora, Znanstveno vijeće za antropologijska istraživanja, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Hrvatsko antropološko društvo

dr. sc. Kristian Lewis, predsjednik Organizacijskoga odbora, Institut za hrvatski jezik

dr. sc. Željko Jozić, ravnatelj Instituta za hrvatski jezik

prof. dr. sc. Anita Sujoldžić, Znanstveno vijeće za antropologijska istraživanja, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Hrvatsko antropološko društvo

dr. sc. Milica Mihaljević, Institut za hrvatski jezik

dr. sc. Lana Hudeček, Institut za hrvatski jezik

PLENARNI IZLAGAČI

Saša Sirovec, načelnica odjela u Službi za hrvatski jezik, Glavna uprava za pismeno prevođenje, Europska komisija, Luxembourg

prof. dr. sc. Bernardina Petrović, redovita profesorica na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Okrugli stol održat će se hibridno u Velikoj vijećnici Instituta za hrvatski jezik u Zagrebu i na Zoomu.

poveznica:

<https://us06web.zoom.us/j/9164224430?pwd=yDxhX0TO5ChNz3oiWUZWE0PEV7WcTR.1>

oznaka sastanka (*Meeting ID*): 916 422 4430

pristupna lozinka (*Passcode*): 523531

Program 5. terminološkoga okruglog stola

Hrvatska terminologija u europskome kontekstu: (e-)rječnici, enciklopedije i baze

11.00 – 11.30 otvaranje okrugloga stola i dodjela Medalje „Dragutin Gorjanović Kramberger” Hrvatskoga antropološkog društva Željku Joziću te proglašenje Milice Mihaljević i Kristiana Lewisa počasnim članovima Hrvatskoga antropološkog društva

11.30 – 12.00 Saša Sirovec (Zoom): *Multilateralna suradnja u terminološkom radu*

12.00 – 12.30 Bernardina Petrović: *POZDRAVI ME! – Pozdravni obrasci hrvatskoga jezika u bazi podataka Lexonomy s pragmalingvističkoga i terminološkoga motrišta*

12.30 – 12.45 rasprava

12.45 – 13.00 stanka

13.00 – 13.15 Bruno Nahod (Zoom): *Mogućnosti uporabe velikih jezičnih modela (engl. Large Language Models) u pripremi leksikografske i terminografske građe*

13.15 – 13.30 Simon Atelšek: *Tvorbeni načini v slovenski čebelarški terminologiji in primerjava s hrvaškimi ustrezniki*

13.30 – 13.45 Snježana Rodek: *Od općega jezika do terminologije ili proces terminologizacije prikazan na odabranim primjerima iz gospodarske struke u hrvatskom i njemačkom jeziku*

13.45 – 14.00 Lana Hudeček: *Medijsko nazivlje u posebnim i općim leksikografskim priručnicima*

14.00 – 14.15 stanka

14.15 – 14.30 Marijana Horvat: *Hrvatsko dopreporodno gramatičko nazivlje na Portalu hrvatskih gramatika do ilirizma*

14.30 – 14.45 Ana Ostroški Anić: *Studenti kao korisnici terminoloških baza: iskustva korisnika*

14.45 – 15.00 Milica Mihaljević: *Od terminološke baze do terminološkoga rječnika i natrag – primjer Jene*

15.00 – 15.15 Kristian Lewis: *Hrvatski (e-)rječnici, enciklopedije i baze u Terminografskoj bazi podataka TERM_IN*

15.15 – 15.30 rasprava i zatvaranje okrugloga stola

SAŽETCI IZLAGANJA

Saša Sirovec

Služba za hrvatski jezik, Glavna uprava za pismeno prevođenje

Europska komisija, Luxembourg

Multilateralna suradnja u terminološkom radu

(plenarno izlaganje)

Služba za hrvatski jezik u Glavnoj upravi za pismeno prevođenje Europske komisije proizvela je prošle godine 101 918 kartica teksta. Riječ je o aktima EU-a, priručnicima za njihovu provedbu i dokumentima za širu javnost, pri čemu su prevladavali stručni tekstovi iz svih Komisijinih portfelja (od jedinstvenog tržišta do obnovljivih energija, od zdravstva do standardizacije svjetlosnih uređaja na vozilima). Terminolozi zaposleni u Službi za hrvatski jezik svakodnevno su pružali terminološku „prvu pomoć” prevoditeljima te na taj način obradili 1500 novih termina. Uz to, dopunjavali su postojeće unose u IATE-u te u IATE tijekom godine unijeli dodatnih 1600 termina iz terminoloških projekata. Suradnja je povezivala prevoditelje, terminologe lingviste, terminologe pravnike, pravnike lingviste i nacionalne stručnjake u RH. U međuinstitucijskom i širem nacionalnom kontekstu komunikacija uključuje dodatnih pet institucijskih službi i reference na hrvatsku zakonodavnu praksu. Da bi se razriješile terminološke dvojbe, komentari se traže i od Instituta za hrvatski jezik (IHJ). U izlaganju će se analizirati postojeći putevi terminološke suradnje na aktima EU-a u hrvatskom kontekstu te se navesti primjeri dobre prakse iz srodnih službi u EK-u kao moguća inspiracija za bliže povezivanje hrvatskih sudionika u terminološkom procesu. Cilj izlaganja je da se na primjerima pokaže vrijednost učinkovitog upravljanja terminološkim procesom, vođenim jasnom komunikacijom i jasno definiranim koracima među svim relevantnim akterima.

Bernardina Petrović
Odsjek za kroatistiku
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

*POZDRAVI ME! – Pozdravni obrasci hrvatskoga jezika u bazi podataka Lexonomy s
pragmalingvističkoga i terminološkoga motrišta*
(plenarno izlaganje)

Pozdravi su ritualizirani sociološki i kulturno utemeljeni verbalno-neverbalni dijaloški oblici afektivnih odnosa u komunikacijskoj situaciji privremenoga susreta dviju ili više osoba. Ostvaruju se invokacijskim i eksvokacijskim pozdravnim obrascima sastavljenim prema strukturi pozdravnih obrazaca koji obuhvaćaju invokaciju i eksvokaciju kao početni i završni dio pozdravnoga rituala. Invokacija i eksvokacija jesu simetrični okviri pozdravnih obrazaca koji se provode u dvjema etapama: 1. invokacijskim pozdravom i odzdravom i 2. eksvokacijskim pozdravom i odzdravom. Suvremeni su komunikacijski zahtjevi promijenili narav pozdravnih obrazaca jer je komunikacija na svim razinama postala opuštenija pa se zapaža pomaknuta granica između formalnih i neformalnih komunikacijskih zahtjeva. Stoga je za istraživanje invokacijskih i eksvokacijskih pozdravnih obrazaca u hrvatskome jeziku osmišljena struktura pozdravnih obrazaca u sustavu *Lexonomy*, prikupljen korpus u toj bazi prema zadanim parametrima i razvijena programska podrška za dostupnost krajnjemu korisniku dostupna na mrežnoj stranici pozdravime.ffzg.unizg.hr. U predavanju će se prikazati rezultati istraživanja pozdravnih obrazaca hrvatskoga jezika s pragmalingvističkoga i terminološkoga motrišta. Nakon uvodnih napomena o osnovnim značajkama suvremenih pozdravnih obrazaca u hrvatskome jeziku prikazat će se njihova narav iz pragmalingvističke perspektive, analizirati terminološki problemi pozdravnih obrazaca u terminološkoj bazi i predložiti rješenja tih problema.

Bruno Nahod

Institut za hrvatski jezik

Mogućnosti uporabe velikih jezičnih modela (engl. Large Language Models) u pripremi leksikografske i terminografske građe

Razvojem velikih jezičnih modela (engl. *Large Language Models*) otvara se novo razdoblje procesuiranja prirodnoga jezika koje će nas primorati da revidiramo tradicionalne metode pružanja jezičnih servisa krajnjim korisnicima. Na primjeru Strune pokazat ćemo neke od mogućnosti ChatGPT-a u obradi terminološke građe te predstaviti nekoliko zanimljivih modula temeljenih na umjetnoj inteligenciji (engl. *AI-assisted modules*) koje razvijamo.

Simon Atelšek

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Tvorbeni načini v slovenski čebelarški terminologiji in primerjava s hrvaškimi ustrezniki

V prispevku bodo na osnovi gradiva iz *Čebelarskega terminološkega slovarja* (2008) predstavljeni najpogostejši tvorbeni načini slovenskih čebelarskih terminov. Pri tem bomo izpostavili podobnosti in razlike s hrvaško čebelarsko terminologijo, ki jo bomo povzeli po večjezičnem slovarju *Dictionary of beekeeping terms* (2003), ki vključuje tako slovenske kot tudi hrvaške ustreznike. Predpostavljamo, da je večina tako slovenskih kot hrvaških čebelarskih terminov domačega izvora (npr. *med*) in da prevzeti termini (npr. *propolis*) predstavljajo le manjšino. Relativno pogosti so termini, ki so nastali na osnovi metaforičnega pomenskega prenosa, pri čemer so nekatere metafore značilne le za posamezne jezike (npr. *mana*), medtem ko druge živijo v več jezikih (npr. *košek* (sln.); *košarica* (hrv.); *pollen basket* (ang.)). Znotraj te skupine bomo izpostavili termine, ki so nastali na osnovi pripisovanja človeških lastnosti čebelam oz. antropomorfizma (npr. *čebelja družina*, *čebela dovilja*, *srjajčka*), kar je ena od pomembnih značilnosti čebelarske terminologije.

Snježana Rodek

Odsjek za germanistiku

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Od općega jezika do terminologije ili proces terminologizacije prikazan na odabranim primjerima iz gospodarske struke u hrvatskom i njemačkom jeziku

U izlaganju će biti riječi o terminološkom statusu odabranih hrvatskih naziva iz Zakona o trgovačkim društvima, njihovom položaju u općemu jeziku te o njihovom ostvaraju u pisanoj tekstnoj vrsti godišnje izvješće. Proces terminologizacije od riječi općega jezika ka nazivima iz gospodarskoga nazivlja bit će prikazan u usporedbi s njemačkim istovrijednicama. I hrvatski i njemački nazivi bit će prikazani s obzirom na njihovu obradbu u specijaliziranim strukovnim rječnicima i bazama podataka, ali i u rječnicima općega jezika.

Lana Hudeček

Institut za hrvatski jezik

Medijsko nazivlje u posebnim i općim leksikografskim priručnicima

U izlaganju će se dati pregled obrade medijskoga nazivlja u općim rječnicima hrvatskoga jezika te u posebnim jednojezičnim i višejezičnim leksikografskim priručnicima (*Leksikonu Hrvatske radiotelevizije, Englesko-hrvatskome politološkome rječniku: Mediji*). Osobito će se osvrnuti na odnos i leksikografsku obradu standardnojezičnoga i žargonskoga medijskog nazivlja (*Rječnik redakcijskog žargona* Maroja Mihovilovića, *Šatra. Rječnik šatrovačkog govora i Rječnik hrvatskoga žargona* Tomislava Sabljaka, *Rječnik novinarskoga žargona* skupine autora). Zbog svoje specifičnosti, koja se u prvome redu ogleda u stalnome priljevu novih jezičnih jedinica, leksikografska obrada medijskoga nazivlja i u terminološkim i u općejezičnim leksikografskim priručnicima otvara brojna pitanja te odražava nesigurnost je li u pojedinome slučaju riječ o žargonizmu, prije svega u činjenici da se neki nazivi označuju kao žargonski iako im se ne pridružuje standardnojezična istoznačnica. U priručnicima se ogleda i

nesigurnost u određivanju granice između žargonizma i kolokvijalizma te granice između jezične pogreške i kolokvijalizma/žargonizma.

Marijana Horvat

Institut za hrvatski jezik

Hrvatsko dopreporodno gramatičko nazivlje na Portalu hrvatskih gramatika do ilirizma

U izlaganju se predstavljaju izvori hrvatskoga dopreporodnog gramatičkog nazivlja obrađenih u sklopu projekta RETROGRAM (Hrvatska zaklada za znanost IP-2018-01-3585 i Institut za hrvatski jezik). Na projektu se, među ostalim, radilo na označivanju i izradi popisa gramatičkoga nazivlja iz odabranih gramatika. U označivanje i izradu popisa naziva bile su uključene dopreporodne gramatike koje uz opis talijanskoga, njemačkoga i latinskoga jezika donose hrvatske inačice gramatičkoga nazivlja, morfoloških paradigmi i tumačenja jezičnih sadržaja na hrvatskome jeziku: *Gramatika talijanska ukratko* Jakova Mikalje (1649./1651.), *Svašta po malo* Blaža Tadijanovića (1761.) i *Uvod u latinsko riči slaganje* Marijana Lanosovića (1776.). Nazivlje je ispisano i iz četiriju priručnika koji nisu bili obuhvaćeni označivanjem: Josip Matijević, *Pomum granatum* (1771.), Tomo Mikloušić, *Syllabus vocabulorum Grammaticae Emmanuelis Alvari, in Croaticam linguam conversorum* (1796.), Antun Rožić, *Kratko napatjenje vu kruto hasnoviteh, i zevsema potrebnih temeljih dijačkoga jezika* (1820.), Antun Rožić, *Prvi temelji dijačkoga jezika za početnike vu domorodnom jeziku* (1821.). Rezultati rada na projektu RETROGRAM bit će javno dostupni na Portalu hrvatskih gramatika do ilirizma.

Ana Ostroški Anić

Institut za hrvatski jezik

Studenti kao korisnici terminoloških baza: iskustva korisnika

Desetljećima su terminološke baze podataka smatrane najboljim izvorima za pronalaženje strukturiranoga i provjerenoga nazivlja iz određenih područja. Počevši od prvih baza podataka usmjerenih na nazive, preko velikih multidisciplinarnih terminoloških banki poput IATE-a do pojmovno usmjerenih baza znanja i nazivlja povezana prema principima povezanih jezičnih podataka, terminološki je rad u kontroliranim i autoriziranim resursima smatran najboljim rješenjem za stvaranje javno dostupne terminologije. Današnji su studenti prevoditeljskih smjerova podučavani služiti se alatima za strojno prevođenje s ugrađenom terminologijom te besplatno dostupnim prijevodnim uslugama alata koji su razvijeni na temelju modela neuronskoga prevođenja. Stoga se nameće pitanje: u kojoj su mjeri studenti upoznati s terminološkim bazama podataka i smatraju li ih korisnima kao terminološkim izvorima za potrebe prevođenja? U izlaganju će se predstaviti rezultati ankete provedene sa studentima prevoditeljskih smjerova u kojoj se ispitalo njihovo korisničko iskustvo pri pretraživanju naziva u dvjema multidisciplinarnim terminološkim bazama, IATE-u i hrvatskoj bazi Struna, te u malim, domenski specifičnim bazama podataka, TermFrameu i AirFrameu. Preliminarni rezultati pokazali su da studenti smatraju kako IATE-u nedostaju određene definicije i istovrijednice na svim jezicima, dok je baza podataka TermFrame ocijenjena najboljom na temelju prikaza rezultata pretraživanja, jednostavnosti upotrebe i prikladne složenosti informacija.

Milica Mihaljević

Institut za hrvatski jezik

Od terminološke baze do terminološkoga rječnika i natrag – primjer Jene

U prvome dijelu izlaganja prikazat će se osnovni rezultati rada na projektu *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*: 1. obrađeni nazivi uključeni su u bazu *Strune*, 2. izrađena je tiskana monografija *Jene* (bitno dopunjena i doradena u odnosu na mrežnu monografiju dostupnu na stranicama *Jene*), 3. izrađene su informativne mrežne stranice koje se stalno dopunjuju. Trenutačno se radi na izradi terminološkoga rječnika jezikoslovnoga nazivlja, koji bi trebao biti objavljen na kraju 2023. ili na početku 2024. godine. Polazište je za rad na tome rječniku izvoz iz terminološke baze *Strune*. Međutim, pokazalo se da bi trebalo bitno doraditi taj izvoz kako bismo dobili pouzdan terminološki rječnik. U izlaganju će se analizirati proces rada na terminološkome rječniku koji se temelji na terminološkoj bazi *Strune*. Nakon objave rječnika planira se posuvremeniti i unos u terminološku bazu.

Kristian Lewis

Institut za hrvatski jezik

Hrvatski (e-)rječnici, enciklopedije i baze u Terminografskoj bazi podataka TERM_IN

U programu rada Terminološke komisije Međunarodnoga slavističkog komiteta od 2019. do 2023. godine predviđena je provedba međunarodnoga znanstvenog projekta *Terminografska baza podataka TERM_IN – Slavenska terminografija (1990. – 2017.)*, u kojoj među ostalim znanstvenicima iz slavenskih država sudjeluju i hrvatski članovi Komisije Lana Hudeček, Kristian Lewis i Milica Mihaljević. Projekt završava ove godine, a baza je već neko vrijeme dostupna na novim stranicama Terminološke komisije na adresi <https://termin.jezik.hr/hr/>. U izlaganju će se predstaviti faze rada na izradi baze, objasniti postupak izrade hrvatskoga korpusa djela zastupljenih u njoj te pokazati mogućnosti višerazinske pretrage podataka na mrežnome sučelju.